

ks. Wojciech Pikor

Narracyjny model katechezy biblijnej. III. Praktyka

Pierwsza część artykułu opublikowana w przedostatnim numerze „Katechety” wyszła od przedstawienia problemu katechezy biblijnej w literaturze katechetycznej. Na tym tle została ukazana narracyjna struktura Pisma Świętego, która wynika nie tylko z procesu redakcji tekstu biblijnego, ale objawia się w przepowiadaniu samego Jezusa. To właśnie Jego sposób wyjaśniania Pisma Świętego uczniom zdążającym do Emaus (Łk 24,13-25) stał się inspiracją dla propozycji narracyjnego modelu katechezy biblijnej. Druga część artykułu umieszczona w ostatnim numerze „Katechety” przyniosła opis trzech etapów narracyjnej katechezy biblijnej (z życia do tekstu; w tekście; z tekstu w życie). Zostały przybliżone nie tylko teoretyczne założenia poszczególnych kroków interpretacyjnych, ale również zostały wskazane praktyczne możliwości działania z wykorzystaniem metod aktywizujących.

Zaprezentowana w poprzednim numerze „Katechety” metodologia narracyjnej katechezy biblijnej potwierdza możliwość wykorzystania w analizie tekstu biblijnego na katechezie różnych procedur badawczych analizy narracyjnej. Podział na cztery obszary badawcze w części centralnej katechezy (analiza strukturalna, narratologiczna, kontekstualna i symboliczna) nie oznacza, iż wszystkie wymienione tam operacje muszą być wykorzystane podczas analizy danego tekstu na katechezie. Wynika to z kilku powodów:

- każdy tekst biblijny wymaga indywidualnego podejścia. Narrator w tekście biblijnym posługuje się różnymi technikami narracyjnymi, modyfikuje przyjęte modele opowiadania, proponuje czytelnikowi różne perspektywy patrzenia na toczącą się historię. Ważne jest zatem dostrzeżenie specyfiki danej narracji, uchwycenie tych elementów opowiadania, które są kluczowe dla odczytania jego znaczenia. W rezultacie z szerokiej palety narzędzi narracyjnych sięga się po te, które są pomocne w interpretacji analizowanego tekstu biblijnego;

- interpretacja tego samego elementu opowiadania może wymagać sięgnięcia po różne narzędzia badawcze. W przypadku postaci występujących w narracji, ich rekonstrukcja zwykle wychodzi poza analizę narratologiczną i wchodzi w obszar analizy strukturalnej opowiadania (nie zrozumie się działań bohatera bez ustalenia programu narracyjnego opowiadania) czy też symbolicznej (któraś z charakterystyk bohatera czy też z jego słów może odsyłać do innej, ukrytej rzeczywistości);

- przygotowanie scenariusza katechezy narracyjnej wymaga uprzedniego przepracowania tekstu biblijnego przez katechetę. Bez jego ciekawości i dociekliwości, bez gotowości odejścia od utartych schematów jego interpretacji, bez umiejętności stawiania pytania „jak” i „dlaczego” coś jest opowiedziane, nie sposób dostrzec w narracji momentów kluczowych dla jej interpretacji. To one decydują o wyborze tych a nie innych działań interpretacyjnych. Ich pojawienie się na katechezie musi być już dzieleniem się owocami analizy narracyjnej przeprowadzonej wcześniej przez katechetę, a nie obciążaniem katechizowanych trudem całej procedury badawczej właściwej narratologii¹. Proponowane przez katechetę działania w ramach katechezy narracyjnej są jego świadectwem przeżycia i przepracowania tekstu biblijnego wypowiedzianym wobec uczniów;

¹ Kapitałnie tę zasadę oddaje jedno z adagium L. Alonso-Schökela: „W pocie czoła będziesz produkował owoce; dziel się owocami, a nie potem” (L. ALONSO-SCHÖKEL – J.M. BRAVO ARAGÓN, *Appunti di ermeneutica* [Studi Biblici 24], Bologna 1994, s. 183).

- istotne jest skorelowanie poszczególnych działań podejmowanych na katechezie, również w perspektywie trzech kroków interpretacyjnych: z życia do tekstu, w tekście, z tekstu do życia. Potrzeba ciągłości logicznej między odkrytą w pierwszej części sytuacją egzystencjalną, jej interpretacją w tekście biblijnym i jej dalszym zrozumieniem (opowiadaniem) w życiu katechizowanych;

- z powodu ograniczeń czasowych jednostki lekcyjnej ostatnia część katechezy narracyjnej (z tekstu do życia) może być realizowana jako zadanie domowe dla uczniów. Oczywiście do tego zadania trzeba powrócić na kolejne katechezie i może ono stanowić punkt wyjścia od życia, doświadczenia dla przeprowadzenia następnej jednostki lekcyjnej.

Przedstawione procedury badawcze w ramach narracyjnej katechezy biblijnej nie wyczerpują wszystkich możliwości analizy narracyjnej. Praktyczne przełożenie analizy narracyjnej na metody katechetyczne pokazuje, iż w interpretacji tekstów biblijnych na katechezie jest możliwe respektowanie narracyjnego charakteru Pisma Świętego, który domaga się odczytania jego znaczenia poprzez nowe opowiadanie tekstu biblijnego przez czytelnika². Poniżej zostaną przedstawione trzy propozycje wykorzystania narracyjnego modelu katechezy biblijnej na poziomie klas gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych.

1. Łk 15,11-32: jak cieszyć się godnością syna/córki?

(1) Z ŻYCIA DO TEKSTU: JAK TYTUŁ DLA PRZYPowieŚCI?

- Metoda: alternatywne tytuły, czytanie powtarzając zdania

Zwyczajowo przypowieść ta jest określana mianem „przypowieści o marnotrawnym synu”. Rodzi się jednak pytanie, czy ten tytuł odpowiada treści historii opowiedzianej przez Jezusa. Ten problem będzie towarzyszył wspólnemu odczytaniu przypowieści.

- Odczytanie przypowieści Łk 15,11-32 metodą „czytania powtarzając zdania”.

- Po lekturze – powrót do postawionego problemu.

W trakcie dyskusji zauważa się, iż tytuł „przypowieść o marnotrawnym synu” nie obejmuje całej historii, w której ważną rolę odgrywa starszy brat. W pewnym sensie redukującym jest też tytuł „przypowieść o miłosiernym ojcu”. Co jest wspólne tym trzem postaciom? Ich proces odkrywania swej tożsamości (syna, ojca, brata), dojrzewania do niej. Proponowany tytuł: przypowieść o odnalezionej tożsamości.

(2) W TEKŚCIE: SYNOWIE W POSZUKIWANIU SWOJEJ TOŻSAMOŚCI

a) Tożsamość młodszego syna

Interpretacja przypowieści koncentruje się na ogół na kwestii majątku, który utracił młodszy syn, co też w efekcie przymusiło go do powrotu do domu ojca. Jednak cała historia dotyka o wiele głębiej jego osoby, która poprzez doświadczenia życiowe ulega transformacji. Odkrycie kierunku tej wewnętrznej przemiany młodszego syna stanowi przedmiot obecnej części spotkania.

² Przestrzeń dla tego rodzaju lektury Pisma Świętego pojawia się szczególnie w czasie spotkań formacyjnych związanych z przygotowaniem do bierzmowania, w katechezie dorosłych, w kręgach biblijnych organizowanych w ramach duszpasterstwa akademickiego czy też w ruchach i wspólnotach religijnych działających w ramach parafii.

- Metoda: praca z tekstem

Lektura fragmentów encykliki Jana Pawła II *Dives in misericordia* i *Reconciliatio et paenitentia* komentujących Łukaszową przypowieść (załącznik 1)

- Pytania orientujące lekturę

- a) Co utracił (czego pozbył się) młodszy syn przez swoje doświadczenia życia?
 b) Co zachował on w sobie poprzez to doświadczenie?
 c) Co odzyskał on na skutek tego doświadczenia?

Sugestie dla prowadzącego

Znalazłszy już odpowiedzi na powyższe pytania, można je uzupełnić jeszcze jednym pytaniem: w jaki sposób pozbył się, zachował, odzyskał rzeczywistości, które odkryliśmy?

ad a) nie chodzi tylko o utratę majątku czy godności syna (DM 5). W świetle RP 5 można powiedzieć, że pozbył się on iluzji co do własnej osoby, odrzucił pychę, poczucie samowystarczalności, w której był zamknięty na innych;

ad b) DM 6 podkreśla, że ocalił w sobie człowieczeństwo, które jest zdolne otworzyć się na miłość. Wcześniej owe człowieczeństwo jawiło się jako zdolność właściwej oceny siebie i ojca, czego wynikiem było uznanie przez młodszego syna własnej winy (DM 5);

ad c) odzyskał godność syna, najgłębszą prawdę o sobie (DM 6).

b) Tożsamość starszego syna

Przypowieść rozwija się jednak dalej. Jezus w świadomy sposób buduje paralelizm między młodszym i starszym synem. Uchwycenie tego paralelizmu pozwoli na scharakteryzowanie starszego syna.

- Metoda: powiązania

Uczestnicy mają za zadanie określić, w czym są podobne, a czym się różnią podane niżej paralelne wiersze:

W jaki sposób na podstawie zachodzących między poniższymi wierszami relacji można określić sylwetkę starszego syna?

a) ww.12-13	–	ww.29-30
b) ww.18.20	–	ww.25.28
c) ww.23-24	–	ww.31-32

Sugestie dla prowadzącego

ad a) Młodszy poprosił ojca o swoją część majątku i go roztrwonił. Nie uczynił tego starszy syn, który wiernie służył ojcu, ale cały czas nosił w sobie to samo pragnienie. Jest ono chyba nawet u niego silniejsze, gdyż na młodszego brata projektuje on swoje pragnienia.

ad b) Młodszy syn powraca do domu, zaś starszy wraca, ale nie chce wejść do domu. Mimo że wydawało się, iż to młodszy syn, był poza domem, to jednak nosił on cały czas w sobie pamięć domu. Tymczasem starszy syn, który wydawałoby się, iż cały czas był w domu, okazał się być poza nim.

ad c) Gdy ojciec mówi o swojej radości do sług, nazywa młodszego syna „ten mój syn”. Mówiąc o nim do starszego syna, nazywa go „ten twój brat”. Starszy musi powrócić do domu, by odnaleźć miłość ojca i przyjąć swego brata.

(3) Z TEKSTU W ŻYCIU: RECEPТА NA BYCIE BRATEM

- Metoda: recepta

Nie wiemy, jak zakończyła się historia opowiedziana przez Jezusa. Nie znamy reakcji starszego syna na słowa ojca kończące przypowieść: „Moje dziecko, ty zawsze jesteś ze mną i wszystko, co moje, do ciebie należy. A trzeba było weselić się i cieszyć z tego, że ten brat twój był umarły, a znów ożył, zaginął, a odnalazł się” (Łk 15,31-32). Zakładając, że historia skończy się pozytywnie, uczestnicy poszukują w słowach ojca wskazówek dla starszego brata na drodze odzyskania swojej tożsamości syna. Warto zwrócić uwagę na następujące kwestie:

a) W jakie relacje wchodzi syn? b) Jakie czynności wykonuje syn? c) Co posiada syn?

Tę propozycję działania można podać jako zadanie domowe.

2. Łk 17,11-19: jaka wiara uzdrawia?

(1) Z ŻYCIA DO TEKSTU: CZYM JEST WIARA?

- Metoda: skojarzenia, pole semantyczne

W oparciu o swoje doświadczenie wiary uczniowie budują pole semantyczne terminu „wiara”. W kolumnach wypisują wspólnie terminy będące wobec : (1) synonimami, (2) antonimami, czasowniki synonimicznymi wobec czasownika „wierzyć”, (4) rzeczownikami określającymi postawy wiary. Na tej podstawie proponują w mniejszych grupach swoje definicje wiary, które po zapisaniu na arkuszu papieru są wywieszane na tablicy. Ich rozumienie pojęcia wiary będzie konfrontowane z obrazem wiary, jak wyłoni się z historii o uzdrowieniu przez Jezusa dziesięciu trędowatych.

- Głośne odczytanie Łk 17,11-19

(2) W TEKŚCIE: PRZEMIANA SAMARYTANINA

a) Co pominął narrator w opowiadaniu o dziesięciu uzdrowionych?

- Metoda: układanie planu szczegółowego

Struktura opowiadania jest rozwijana stopniowo, co nie znaczy, że narrator podaje wszystkie informacje. Niektóre z nich zostają pominięte, inne zostają uzupełnione później. Zadaniem uczestników jest:

a) Odnaleźć wydarzenie, które zostało pominięte przez narratora b) Odnaleźć wydarzenie, które zostało później dopowiedziane przez narratora

ad a) nie wiemy, czy dziewięciu pozostałych trędowatych dotarło do kapłanów

ad b) w. 19, w którym Jezus mówi o wierze Samarytanina jako przyczynie jego uzdrowienia, należałoby umieścić zaraz po w. 14. W tym kontekście kolejna luka: co było przyczyną uzdrowienia pozostałych trędowatych – ich wiara?

b) Jaka przemiana dotknęła Samarytanina?

- Metoda: powiązania

W opowiadaniu ulega transformacji postać Samarytanina. Dotyczy to zarówno jego sytuacja życiowej, jak i jego poznania. Uczestnicy wyszukują w tekście fragmenty, które połączą informacje o Samarytaninie przed i po uzdrowieniu. Kluczem będą następujące pytania:

- a) Jak Samarytanin nazywa Jezusa?
- b) Jaką pozycję zajmuje wobec Jezusa?
- c) Co jest treścią jego wypowiedzi skierowanej do Jezusa?

ad a) przed: Mistrz (w. 13), po: Bóg (w. 18). Gestem rozpoznania Jezusa jako Boga jest padnięcie na twarz (w. 16)

ad b) przed: zatrzymał się z daleka (w. 12), po: upadł na twarz do nóg Jezusa (w. 16)

ad c) przed: prośba (w. 13), po: uwielbienie, dziękczynienie (w. 15-16)

- Metoda: analiza symboliczna, rozmowa ukierunkowana

Tę przemianę można również uchwycić analizując terminy, którymi określany jest Samarytanin. Wraz z uzdrowieniem jego sytuacja ulega zmianie, tak że położenie Samarytanina wyznaczone przez te określenia zostaje zniesione przez Chrystusa.

Uczniowie poszukują w tekście terminów, którymi jest nazwany jeden z trędowatych. Następnie oceniają, na ile te określenia mogą mieć inne znaczenie, które wpływałoby na to, jak był traktowany ten bohater przez ludzi (Żydów).

Określenia są następujące: Samarytanin (w. 16), cudzoziemiec (w. 18), trędowaty (w. 12).

Ich znaczenie symboliczne: Samarytanin – dla Żydów synonim nieprzyjaciela; cudzoziemiec – inaczej obcy, wykluczony ze wspólnoty narodu wybranego, nieprzyjaciel Boga; trędowaty – wykluczony ze społeczeństwa.

Jaka przemiana: Samarytanin – bliźni; cudzoziemiec – wierzący, przykład wiary dla Żydów; trędowaty – przywrócony do społeczeństwa.

(3) Z TEKSTU W ŻYCIU: JAKIEJ WIARY OCZEKUJE JEZUS?

- Metoda: wyznaczenie wiary

Na początku katechezy uczniowie zaproponowali swoją definicję wiary. Powracają do niej, by ocenić, w czym muszą ją uzupełnić po lekturze opowiadania o uzdrowionym z trądu Samarytaninie. By to porównanie ułatwić, można zaproponować uczniom, by wiarę Samarytanina zdefiniowali na podstawie czynów i słów, które budują jego relację z Jezusem. Można przypuszczać, że tym nowym elementem w doświadczeniu wiary przez katechizowanych może być wdzięczność jako wyraz wiary w uzdrawiającą i obdarowującą miłość Boga do człowieka.

Jako zadanie domowe można zaproponować ułożenie swojego wyznania wiary, którego treść nawiąże do doświadczenia wiary Samarytanina.

3. Mt 12, 46-50: na czym budować więź braterską z Jezusem?

(1) Z ŻYCIA DO TEKSTU: CO JEST PODSTAWĄ BRATERSTWA MIĘDZY LUDŹMI?

- Metoda: „burza mózgów”

Terminy „brat” i „siostra” używane są w różnych kontekstach życiowych. Zadaniem uczestników jest nazwać te okoliczności i wskazać, co jest podstawą do tego, że ludzie w danym kontekście nazwali się tym mianem.

Przykłady: w rodzinie – więzy krwi; pielgrzymka – wspólne doświadczenie pielgrzymowania; kościół – chrzest; grupa przyjaciół – przyjaźń; wystąpienie polityczne – zwrot perswazyjny, nie mający żadnych podstaw itd.

Po zaprezentowaniu wyników pracy zostaje postawione pytanie, które otworzy dalszą część pracy: **co jest podstawą braterstwa, którego pragnie Jezus dla swoich uczniów?** Odpowiedzi będzie się poszukiwać w opowiadaniu o próbie spotkania z Jezusem Jego krewnych (Mt 12,46-50).

- Odczytanie Mt 12,46-50

(2) W TEKŚCIE: WSPÓLNOTA SŁOWA

a) Symbolika miejsca spotkania

- Metoda: analiza porównawcza, rozmowa kierowana

Prowadzący ustala z uczniami symboliczny wymiar zapisu miejsca, w którym rozgrywa się ta historia.

Pytania do rozmowy:

- + Gdzie znajduje się Jezus?

Wewnątrz domu. W ten sposób są dwie płaszczyzny, na których znajdują się bohaterowie opowieści: jedni „na dworze” (ww.46.47), pozostali w domu.

- + Jakie postawy dzielą osoby będące na zewnątrz i wewnątrz domu?

Ci wewnątrz słuchają Jezusa; ci na zewnątrz nie mają z Nim bezpośredniego kontaktu, nie mają możliwości zwrócenia się do Niego słowem, chcą z Nim rozmawiać. Ostatecznie dzieli ich to, że ci wewnątrz chcą słuchać słów Jezusa, a ci na zewnątrz chcą mówić do Jezusa, a więc zająć w jakimś sensie Jego miejsce, podporządkować Go sobie jako słuchacza.

- + Jak są nazwane te dwie grupy ludzi?

Ci na zewnątrz: „Jego Matka i bracia” (ww. 46.47), ci wewnątrz: „Jego uczniowie” (w. 49) zidentyfikowani przez Jezusa jako „Jego Matka i bracia” (w. 49).

b) Nowa definicja rodziny Jezusa

- Metoda: analiza porównawcza

Kontynuuje się analizę porównawczą poprzez podjęcie pytania o podstawy, na których Jezus buduje swoją nową rodzinę. Uczniowie pracują w mniejszych grupach. W jednej kolumnie zapisują elementy stanowiące o fizycznej rodzinie Jezusa, zaś paralelnie obok, w drugiej kolumnie, odnotowują elementy stanowiące o duchowej rodzinie Jezusa.

Przykład:

*nie ojciec ziemski, lecz Ojciec niebieski,
nie więzy krwi, lecz wola Ojca niebieskiego,
nie słowa deklarujące więzy rodzinne, lecz czyny realizujące wolę Boga*

c) Podstawa więzi braterskiej z Jezusem

- Metoda: teksty paralelne

Poszukując dalszych dopowiedzeń do więzi stanowiącej o nowej rodzinie Jezusa, będą analizowane teksty paralelne z pozostałych Ewangelii synoptycznych: Łk 8,19-21 i Mk, 31-32.

By ułatwić pracę, można przygotować formularz z trzema tekstami synoptycznymi zestawionymi obok siebie. Uczniowie zaznaczają zachodzące różnice w finalnej wypowiedzi Jezusa. Przy pomocy katechety następuje interpretacja tych różnic, które nie wykluczają się wzajemnie, lecz stanowią komplementarne świadectwo apostołów o tym zdarzeniu.

Nowe elementy: w Mk 3,31-32 podkreślone, że chodzi o „wolę Ojca mojego, który jest w niebie” – więź z Jezusem jest zarazem więzią z Bogiem Ojcem; wchodzi się w relacji z Trójcą Świętą; w Łk 8,19-21 pojawia się inna podstawa – „słuchanie słowa Bożego i zachowywanie go” – słowo Boże jest zapisem woli Bożej i jako takie wymaga posłuszeństwa.

(3) Z TEKSTU W ŻYCIU: JAK SŁUCHAĆ SŁOWO BOŻE JAKO BRAT/SIOSTRA JEZUSA?

- Metoda: praca z tekstem paralelnym, opowiadanie z perspektywy bohatera opowiadania

Dla katechizowanych może być zaskoczeniem sposób, w jaki Jezus zdefiniował na nowo swoją rodzinę. Jeszcze większym zaskoczeniem może być lektura tekstu **Łk 11,28-29**.

Po odczytaniu go katecheta wyjaśnia, iż paralelizm zachodzący między słowami kobiety i Jezusa („błogosławione łono..., piersi”; „błogosławieni ci, którzy”) nie jest antynomiczny, lecz syntetyczny (nie chodzi o przeciwstawienie, lecz o uzupełnienie pierwszej wypowiedzi). Przemawia za tym użyty przez Jezusa modulant *menoūn*, który nie do końca poprawnie został przetłumaczony w *Biblii Tysiąclecia* jako „raczej” („błogosławieni są raczej ci, którzy...”). Termin *menoūn* jest złożeniem dwóch słów: *men*, które potwierdza powiedziane wcześniej zadanie, i *oūn*, które zaznacza przejście między tymi dwiema wypowiedziami. Właściwszy przekład byłby: „zatem więc” (łac. *quidem igitur*).

- Zadaniem uczniów (już jako praca domowa) będzie wyszukać w Łk 1–2 wszystkie te fragmenty, które w kontekście narodzin i dzieciństwa Jezusa mówią o tym, jak Maryja słucha słowo (tam słowo przyjmuje też formę wydarzenia). W oparciu o te teksty należy następnie z perspektywy Maryi opowiedzieć o tym, jak Ona rozumiała wezwanie do słuchania słowa Bożego.

Teksty paralelne z Łk 1–2: 1,18; 1,45; 2,19; 2,50-51.

4. Perspektywy narracyjnej katechezy biblijnej

Katecheza biblijna o strukturze narracyjnej wpisuje się w nurt teologii narracyjnej. Jej prekursorem był amerykański protestant, profesor Yale Divinity School, H. Richard Niebuhr, który zawarł swoje idee w *The Meaning of Revelation* (1941). Rzeczywisty rozkwit teologii narracyjnej w Europie nastąpił w latach siedemdziesiątych ubiegłego wieku. W ten nurt teologiczny włączyli się

m.in. J. Moltmann, E. Schillebeeckx, J.B. Metz, H. Weinrich³. Teologię narracyjną cechuje przede wszystkim nowy styl refleksji teologicznej, która operuje nie abstrakcyjnymi pojęciami i definicjami, lecz koncentruje się na opowiadaniu o czynach Boga w historii i o doświadczeniu Jego obecności w ludzkich historiach⁴. Głównym powodem stosowania opowiadania w teologii narracyjnej nie jest tylko jego walor komunikacyjny. Patrząc bowiem na sposób głoszenia kerygmatu w pierwotnym Kościele, zauważa się, iż opowiadanie stanowiło podstawową strukturę chrześcijańskiego wyznania wiary, chrztu i Eucharystii. Celem tych narracji było wzbudzenie wiary w Jezusa Chrystusa i wezwanie do naśladowania Go. Refleksja teologiczna pojawiała się w drugiej kolejności, wychodząc z opowiadania i do niego się odwołując⁵. Na tym tle narracyjna katecheza biblijna może być nazwana katechezą trzech „E”: jako katecheza ewangelizacyjna, egzystencjalna i eklezjalna.

Ewangelizacyjny charakter katechezy narracyjnej wynika z narracyjnej struktury słowa Bożego. Pismo Święte jest zapośredniczonym świadectwem o historii zbawienia, które swoje wypełnienie znajduje w Jezusie Chrystusie. Spisanie słowa Bożego oznacza zamknięcie świadectwa (por. Iz 8,16), ale równocześnie daje początek nowemu łańcuchowi świadków prawdziwości tej historii zbawczej. Głoszony na katechezie narracyjnej kerygmat biblijny nie ma formy abstrakcyjnej, lecz nabiera waloru doświadczalnego poprzez świadectwo konkretnych osób mówiących o swoim osobistym spotkaniu z Bogiem. Narracyjny kształt Pisma Świętego sprawia, że jest w nim miejsce również na aktualnego czytelnika, który jako „czytelnik domyślny” przynależy do wewnętrznej struktury narracji biblijnych⁶. Będąc w ich wnętrzu, czytelnik jest zaproszony do wejścia w świat wartości, emocji, decyzji i perspektyw zawartych w opowiadaniu, co ma ostatecznie finalizować się w osobistym spotkaniu z Bogiem komunikującym się w swoim słowie. To ono ma budzić w katechizowanym wiarę w Boga wyzwającego człowieka z grzechu, a tym samym przynosząc mu nadzieję. To dokonuje się w spotkaniu z Jezusem Chrystusem – pierwszym i ostatnim Słowem Boga Ojca. Osoba Chrystusa znajduje się w centrum każdego wydarzenia zbawczego opowiadanego w Biblii, w którym czytelnik uczestniczy w pełni poprzez przyjęcie Chrystusa i stanie się Jego uczniem.

Egzystencjalny wymiar katechezy narracyjnej wynika z formy aktu czytania Biblii, jaki jest podejmowany w jej trakcie. Lektura tekstu biblijnego w analizie narracyjnej przyjmuje postać czynności egzystencjalnej. Interpretacja Biblii przekształca się w akt bycia interpretowanym przez słowo Boże, które „czyta ciebie, zna ciebie, ocenia ciebie, uwalnia, zbawia”⁷. Odkryte znaczenie tekstu biblijnego objawia katechizowanym nową możliwość egzystencji. Nie ma tu oczywiście żadnego automatyzmu. Jednakże dynamika katechezy narracyjnej pozwala uczniom na rzeczywiste zejście się dwóch różnych horyzontów egzystencjalnych: tego zawartego w tekście biblijnym, przekładającego się na historię konkretnych osób doświadczających zbawczego działania Boga, i tego stanowiącego przestrzeń życia aktualnych czytelników. Oni to, uświadomiwszy sobie własną sytuację życiową, są zdolni zinterpretować doświadczenie życiowe bohaterów biblijnych. W ten

³ Por. D.F. FORD, „Teologia narracyjna”, w: R.J. Coggins – J.L. Houlden (red.), *Słownik hermeneutyki biblijnej* (Prymasowska Seria Biblijna), Warszawa 2005 (oryg. ang. 1990), s. 872-876.

⁴ Por. P. MAKOSA, „Teologia narracyjna jako inspiracja dla współczesnej katechezy biblijnej”, w: H. Słotwińska (red.), *Obecność Biblii w katechezie*, Lublin 2008, s. 228.

⁵ P. MAKOSA, „Teologia narracyjna jako inspiracja dla współczesnej katechezy biblijnej”, s. 234.

⁶ Por. J.L. SKA, „*Our Fathers Have Told Us*”. *Introduction to the Analysis of Hebrew Narratives* (Subsidia Biblica 13), Roma 1990, s. 43.

⁷ A. CHIAPPINI, *Słowo do czytania, słowo do modlitwy, słowo do życia*, w: E. Borghi (red.), *Czytać Biblię dziś*, Ząbki 2004, s. 20.

sposób dokonuje się przekraczanie własnego świata przez katechizowanych, którzy w tekście biblijnym odkrywają nowe perspektywy życia dla siebie. W tym kontekście istotne jest wykorzystanie metod aktywizujących uczniów, poprzez które stają się oni aktywnym podmiotem w lekturze Pisma Świętego. Ich interpretacja dokonuje się poprzez opowiadanie własnego życia, które nie jest już tym samym życiem po konfrontacji ze słowem Bożym. Nawet jeśli nie dochodzi do transformacji ich życia, to przynajmniej zostaje przełamany mur obojętności wobec słowa Bożego (por. Ap 3,15-16).

Eklezjalny kontekst katechezy narracyjnej wynika z lektury Pisma Świętego we wspólnocie Kościoła. Ten moment stanowi o poprawności odczytania znaczenia narracji biblijnych. Lektura egzystencjalna Biblii w żaden sposób nie jest subiektywna na katechezie narracyjnej. Jej proces jest kontrolowany przez sam tekst biblijny. Jeszcze ważniejszym czynnikiem gwarantującym poprawność tej lektury jest odczytywanie tekstu biblijnego „w tym samym duchu, w którym [Pismo] zostało spisane” (KO 12). W praktyce oznacza to interpretację, która uwzględnia jedność całej Biblii, żywą tradycję Kościoła i analogię wiary (por. KO 12)⁸. Analiza narracyjna zakłada konieczność lektury tekstów biblijnych w kontekście całości Pisma Świętego, bo dopiero w tej perspektywie odsłania się chrystologiczny wymiar historii zbawienia. Słowo Boże zapośredniczone tekstem biblijnym staje się wydarzeniem zbawczym wewnątrz wspólnoty Kościoła, dla której stanowi normę i regułę wiary oraz zasadę życia. Świadczenie głoszone katechizowanym w akcie czytania Pisma Świętego jest wyrazem wiary Kościoła, który „czyni sobie uczniów” nie tylko głosząc słowo Boże, ale również aktualizując je w wydarzeniach zbawczych dokonywanych mocą Chrystusa (Mt 28,19). Stąd też katecheza narracyjna odwołuje się w interpretacji tekstów biblijnych do doświadczenia wiary wspólnoty Kościoła, zarówno tego zwerbalizowanego w przepowiadaniu Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, jak i urzeczywistnionego w działaniu liturgicznym Kościoła, którego podmiotem jest sam Chrystus.

Podkreślane walory narracyjnej katechezy biblijnej nie przesłaniają konieczności dalszej pracy nad jej metodologią. Pewne uwagi zostały już wyrażone bezpośrednio po zaprezentowaniu jej struktury w artykule opublikowanym w poprzednim numerze „Katechety”. Kluczową sprawą wydają się być dwie kwestie natury metodologicznej.

Przedmiotem analizy narracyjnej są teksty narracyjnej obecne w Piśmie Świętym. W proponowanym modelu katechezy narracyjnej zakłada się, iż jest on do zastosowania również wobec tekstów poetyckich Biblii. W nich również jest obecny narrator, który w pierwszej lub w trzeciej osobie zwraca się bezpośrednio do czytelnika, by dzielić się z nim swoim doświadczeniem Boga. Przykłady aplikacji analizy narracyjnej do poezji hebrajskiej można znaleźć również w egzegezie biblijnej⁹. Potrzeba jednak dalszego pogłębienia metody katechezy biblijnej w kierunku interpretacji właśnie tekstów poetyckich Pisma Świętego.

Pojawiający się w tytule artykułu termin „model” zakłada propozycje struktury katechezy narracyjnej, na którą składać się będzie ustalony zespół działań interpretacyjnych, możliwy do powtórzenia w stosunku do każdego tekstu biblijnego. Część centralna katechezy („w tekście”) zakłada cztery kierunki badania: analizę strukturalną, narratologiczną, kontekstualną i symboliczną. Te jednak nie dadzą się zastosować zawsze w tej samej kolejności i rozciągłości, co jest

⁸ „Przez «analogię wiary» rozumiemy spójność prawd wiary między sobą i w całości planu Objawienia” (KKK 114).

⁹ Por. J.P. FOKKELMAN, *Come leggere un racconto biblico. Guida pratica alla Narrativa biblica* (Studi Biblici 43), Bologna 2002 (oryg. nider. 1995), s. 181-197; A. WÉNIN, *Entrare nei Salmi* (Studi Biblici 41), Bologna 2002 (oryg. franc. 2001), s. 113-142.

uwarunkowane technikami narracyjnymi, którymi posługuje się narrator w opowiadaniu biblijnym. W dalszej perspektywie, mając na uwadze skromniejsze doświadczenie egzegetyczne katechetów, wydaje się wskazane opracowanie jakiejś stałej procedury badawczej do zastosowania w bezpośredniej analizie narracyjnej tekstu biblijnego. Podobna idea pojawia się wśród biblistów zajmujących się popularyzowaniem analizy narracyjnej, jakkolwiek poza jednym przykładem (J.P. Fokkelman) nie widzi się pomysłu na unarracyjnienie interpretacji Pisma Świętego podejmowanej przez niebiblistów¹⁰.

Z przedstawionej wizji narracyjnej katechezy biblijnej wynika, iż od opanowania procedur badawczych ważniejsze jest uchwycenie logiki analizy narracyjnej. Zanim bowiem zastosuje się do opowiadania konkretne narzędzia badawcze, potrzeba odkrycia w nim tych elementów narracyjnych, które wpływają na jego znaczenie. Te właśnie elementy stają się przedmiotem zainteresowania katechezy narracyjnej, przez co podejmowane na katechezie badania nie będą obejmowały obszarów analizy narracyjnej.

* * *

Św. Grzegorz Wielki stwierdza, iż Pismo Święte rośnie wraz z tymi, którzy je czytają (*crescit cum legentibus*)¹¹. Sens tego powiedzenia dobrze oddaje zaprezentowany narracyjny model katechezy biblijnej, w którym znaczenie słowa Bożego odsłania się wciąż nowe i głębsze na miarę czytelników podejmujących jego lektury. Interpretacje przebiega jednak dwukierunkowo. Im bardziej bowiem ujawnia się znaczenie Pisma Świętego, tym bardziej czytelnik uświadamia sobie swoją sytuację życiową, ale już nie jako jakąś zamkniętą, skończoną rzeczywistość, lecz otwartą na prawdziwe wypełnienie przez podjęcie propozycji płynącej ze strony słowa Bożego. Parafrazując Grzegorza Wielkiego, można powiedzieć, iż czytający Pismo Święte rośnie wraz z odkrywaniem jego znaczenia. Nie jest to jakaś abstrakcyjna prawda, gdyż spotkanie ze słowem Bożym ma wymiar osobowy. Pierwszym i ostatnim słowem Boga jest Jezus Chrystus. To w Nim słowo Pisma staje się wydarzeniem zbawienia dla tego, który z wiarą je słucha i wypełnia (por. Łk 8,21).

Załącznik 1

Fragmety encykliki Jana Pawła II *Dives in misericordia* i *Reconciliatio et paenitentia* komentujące Łukaszową przypowieść o synu marnotrawnym

Dziedzictwo, które otrzymał od ojca, było pewnym zasobem dóbr materialnych; jednakże ważniejsza od tych dóbr była *godność syna w domu ojca*. Sytuacja, w jakiej się znalazł wraz z utratą owych dóbr, musiała mu uświadomić tę właśnie utraconą godność. Nie myślał o tym w przeszłości, wówczas kiedy domagał się od ojca swojej części majątku, ażeby pójść z nią w świat. I zdaje się nie uświadamiać sobie tego nawet i teraz, kiedy mówi do siebie: „Iluż to najemników mojego ojca ma pod dostatkiem chleba, a ja tu z głodu ginę”! Mierzy siebie miarą tych dóbr, które utracił, których „nie ma”, podczas gdy najemnicy w domu jego ojca „mają”. Słowa te świadczą przede wszystkim o stosunku do dóbr materialnych. A jednak poza powierzchnią tych słów kryje się cały dramat utraconej godności, świadomość zmarnowanego synostwa. (DM 5)

¹⁰ Na zakończenie swojego wprowadzenia w analizę narracyjną J.P. Fokkelman podaje zestaw pytań podzielonych na dziesięć grup, które mają systematyzować interpretację tekstów narracyjnych Biblii (*Come leggere un racconto biblico*, s. 220).

¹¹ GRZEGORZ WIELKI, *Komentarz do Księgi Hioba*, XX, 1.

W synu marnotrawnym poprzez całokształt sytuacji „materialnej”, w jakiej się znalazł na skutek swojej lekkomyślności, na skutek grzechu, dojrzało poczucie utraconej godności. Kiedy decyduje się pójść z powrotem do domu rodzinnego i prosić ojca o przyjęcie – lecz nie na prawach syna, ale najemnika – zewnętrznie biorąc zdaje się działać ze względu na głód i nędzę, w jaką popadł, jednakże motyw ten jest przeniknięty świadomością głębszej utraty: być *najemnikiem w domu własnego ojca*, to z pewnością głębokie upokorzenie i wstyd. Uświadamia sobie, że nie ma prawa do niczego więcej, jak do stanu najemnika w domu swojego ojca. Decyzja jego zostaje podjęta z całym poczuciem tego, na co zasłużył i do czego jeszcze może mieć prawo przy zachowaniu ścisłej sprawiedliwości. Właśnie to rozumowanie ukazuje, iż w centrum świadomości syna marnotrawnego znalazło się poczucie utraconej godności, tej, która wynikała ze stosunku syna do ojca. I z tak podjętą decyzją wyrusza w drogę. (DM 5)

Ojciec marnotrawnego syna *jest wierny swojemu ojcostwu, wierny tej swojej miłości*, którą obdarzał go jako syna. Ta wierność wyraża się w przypowieści nie tylko natychmiastową gotowością przyjęcia go do domu, gdy wraca roztrwoniwszy majątek. Wyraża się ona jeszcze pełniej ową radością, owym tak szczodrym obdarowaniem marnotrawcy po powrocie. [...] Ta wierność samemu sobie ze strony ojca znajduje równocześnie szczególny wyraz uczuciowy. Czytamy, że skoro tylko ojciec ujrzał wracającego do domu marnotrawnego syna, „*wzruszył się głęboko*, wybiegł naprzeciw niego, rzucił mu się na szyję i ucałował go”. [...] Podstaw do owego wzruszenia należy szukać głębiej. Oto ojciec jest świadom, że ocalone zostało zasadnicze dobro: dobro człowieczeństwa jego syna. Wprawdzie zmarnował majątek, ale *człowieczeństwo ocalało*. Co więcej, zostało ono jakby *odnalezione na nowo*. (DM 6)

Miłość do syna, która wynika z samej istoty ojcostwa, niejako skazuje ojca na troskę o godność syna. Troska ta jest miarą jego miłości. [...] Miłość taka zdolna jest do pochylenia się nad każdym synem marnotrawnym, nad każdą ludzką nędzą, nade wszystko zaś nad nędzą moralną, nad grzechem. Kiedy zaś to czyni, ów, który doznaje miłosierdzia, nie czuje się poniżony, ale odnaleziony i „dowartościowany”. Ojciec ukazuje mu nade wszystko radość z tego, że „*się odnalazł*”, z tego, że „*ożył*”. A ta radość wskazuje na dobro nienaruszone: przecież syn, nawet i marnotrawny, nie przestał być rzeczywistym synem swego ojca; wskazuje także na dobro odnalezione z powrotem: takim dobrem był w wypadku marnotrawnego syna powrót do prawdy o sobie samym. (DM 6)

Człowiek – każdy człowiek – jest tym synem marnotrawnym: owładnięty pokusą odejścia od Ojca, by żyć niezależnie; ulegający pokusie; zawiedziony ową pustką, która zafascynowała go jak miraż; samotny, zniesławiony, wykorzystany, gdy próbuje zbudować świat tylko dla siebie; w głębi swej nędzy udręczony pragnieniem powrotu do jedności z Ojcem. (RP 5)